

Наталія Семен

канд. наук із соц. ком.,
асист. кафедри ЖЗМК,
Національний університет
“Львівська політехніка”,
eliashevskal990@ukr.net

Анастасія Шкальова

студентка,
Національний університет
“Києво-Могилянська академія”

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю У ПРОГРАМАХ “РАНДЕВУ” З ЯНІНОЮ СОКОЛОВОЮ НА “5 КАНАЛІ” І “LARRY KING NOW” НА КАНАЛІ “CNN”

© Семен Наталія, Шкальова Анастасія, 2020

Жанр інтерв'ю сьогодні є одним з найдинамічніших та найпопулярніших як серед аудиторії, так і серед самих журналістів. Медійники застосовують його, коли потрібен коментар експерта або просто очевидця події, для ширшого розкриття досліджуваної теми. Журналістам подобається демонструвати свою майстерність під час інтерв'ю з відомими людьми, в якому розкривають, наприклад, їх життєвий шлях чи особисті подробиці. Також не треба забувати, що інтерв'ю є одним з найкращих методів збирання інформації, завдяки якому журналіст може наповнити свій матеріал коментарями експертів або очевидців події, які допоможуть сформувати повну картину досліджуваного.

Жанр інтерв'ю цікавий не лише практикам, але й теоретикам. Відтак, щороку науковий арсенал поповнюється новими працями у цій галузі. Окрім технологічного процесу, який змушує журналістів не стояти на місці та розробляти нові стандарти інтерв'ю, ще однією рушійною силою для розвитку стають саме наукові дослідження, які аналізують вже відомі види подання інтерв'ю, виокремлюють особливості та створюють формулу успішності цього жанру.

Важливість цього дослідження полягає у тому, що українські журналісти можуть ознайомитись із досвідом західних колег і порівняти його із вітчизняним продуктом. Вони мають змогу виокремити власні недоліки та переваги, а також окреслити можливі перспективні рішення у цьому жанрі.

Орієнтуючись на наукові дослідження українських та закордонних науковців, використані у цій роботі, автори проаналізували вміння ведучих Яніни Соколової та Ларрі Кінга проводити інтерв'ю. Досліджено, як вони дотримуються стандартів ведення інтерв'ю або нехтують ними, їх вміння “вести героя” за своїм сценарієм. Виокремлено особливі риси цих ведучих як інтерв'юерів, а також проаналізовано відмінність між підходом до своєї справи Яніни Соколової та Ларрі Кінга.

Ключові слова: інтерв'ю; телебачення; канал; журналістика; діалог; респондент.

FEATURES OF THE INTERVIEW IN THE PROGRAM “RANDEVU” WITH YANINA SOKOLOVA ON THE “5 KANAL” AND “LARRY KING NOW” ON THE “CNN”

The journalism genre is extremely dynamic. It is constantly changing and trying to meet the needs of today's audience. The interview is a one of the most popular genres of today's media. This genre can be a method of gathering information for various journalistic material. But journalists were often interviewed as an independent genre.

The interview is a dialogue between two people about socially-important issue. This is the definition of “interview” is given by the different dictionary and Internet resources. Nevertheless, if we analyze the specifics of the interview and how to work with this genre, we conclude that such a definition is incomplete. Therefore, the modern science needs thorough research of this genre to future improve it in the professional field.

Today journalists are composing more and more formats for submissions of the interview. Audiovisual formats have the richest opportunities for attraction the audience. They can use the most tools. There are pictures, audio, emotions, fillings, special effects.

Television interview is a direct contact between the respondent and the viewer. The interviewer is only a mediator in this communication. Through, it is this person play the leading role in the creation successful or unsuccessful interview. After all, the interviewer is not just a microphone stand. He must reveal the hero so that the audience feels like they are related to the respondent.

Many novice journalists believe that the interview is the one of the easiest journalistic genre. But it's not. Getting recognition through interviews will not work out quickly. This genre requires a lot of work on yourself, the ability to communicate with different people. The interview is a dialog between two people, but it's not a conversation of two friends. Even if the interviewer knows the respondent well, he must leave all knowledge behind the door. Now a dialogue between two strangers. The only thing, the interviewer is always ready to talk.

Key words: interview; television; channel; journalism; dialogue; respondent.

Постановка проблеми. Жанрова система журналістики є надзвичайно динамічною. Вона постійно змінюється, намагаючись задовольнити інформаційні запити сучасної аудиторії. Одним із найпоширеніших жанрів у сучасних ЗМІ є інтерв'ю. Часто цей жанр слугує журналістові одним із методів збирання інформації, але так само може бути представлений і у вигляді повноцінного матеріалу. Інтерв'ю – це діалог між двома особами на соціально важливу тему [1]. Таке трактування цього жанру можна знайти у словниках та на довідкових інтернет-ресурсах. Проте, якщо проаналізувати специфіку інтерв'ю та особливості роботи над ним, то можна дійти висновку, що таке визначення є неповним. Відтак, сучасна наука потребує ґрунтовного дослідження цього жанру для його подальшого вдосконалення у професійній площині. Оскільки в нашому дослідженні увагу зосереджено довкола телевізійного інтерв'ю, то варто зауважити, що робота над ним особливо складна, адже глядач бачить емоції інтерв'ююваного, спостерігає, як інтерв'юер ставиться до розмови і до героя зокрема. У такому інтерв'ю неможливо приховати неприязнь, байдужість до героя, свою погану підготовку. Якщо записане інтерв'ю можна підкорегувати, то інтерв'ю у пряму ефірі потребує неабиякого рівня майстерності журналіста.

Метою дослідження є узагальнення світового та вітчизняного досвіду у проведенні телевізійного інтерв'ю для подальшого професійного вдосконалення у цьому жанрі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед дослідників інтерв'ю пострадянського простору варто виокремити: М. М. Лукіну, В. Й. Здоровегу, О. Ю. Кузьменко, К. С. Серажим,

С. А. Муратова, С. А. Белановського, М. Н. Кім, О. Д. Кузнецову, Г. В. Кузнецова, Е. І. Голанову, С. Н. Ільченко. Якщо говорити про іноземних дослідників, то це М. Халлер, З. Вайшенберг, Е. Фіхтеліус, Б. Елісен, Дж. Селмонс, С. Річ.

Наприклад, В. Й. Здоровега у підручнику “Теорія і методика журналістської творчості” описував інтерв’ю і як метод збирання інформації, і як жанр. Дослідник говорить про те, що журналіст обов’язково повинен готуватися до інтерв’ю та знаходити цікаву неординарну особистість для діалогу [2].

С. А. Муратов у посібнику “Телевізійне спілкування в кадрі і за кадром” досліджує телевізійні жанри, зокрема інтерв’ю, і не лише робить акцент на особливостях цього жанру, але й окреслює етичні принципи роботи тележурналіста та описує вправи, які допоможуть початківцям оволодіти навичками бесіди з різними особистостями [3].

У своєму посібнику дослідниця М. Лукіна надає стислий виклад видів та форм організації інтерв’ю, а також розповідає про майстерність інтерв’юера ставити питання. Вона зазначає, що всі люди в житті ведуть бесіди і ставлять запитання один одному, але професійне інтерв’ю журналіста з респондентом відрізняється від звичної розмови. Журналіст повинен бути обізнаним та коректним, розуміти, що розмовляє не з товаришем чи подругою, і тому мусить дотримуватись певної дистанції [4].

Загалом, дослідниця розглядає всі аспекти журналістського інтерв’ю: від початкових етапів підготовки до подавання матеріалу в ефір. Вона зазначає, що інтерв’ю в друкованих ЗМІ подати легше, його можна переключити, доки не досягнуто ідеального стану. На телебаченні такої переваги журналісти не мають, особливо у прямому ефірі. Телевізійники розуміють, що стали заручниками розвитку технологій. І вже з перших хвилин в ефірі глядач може помітити будь-яку помилку, неточність та хвилювання журналіста [4].

Австралійська дослідниця Барбара Елісен у своєму посібнику “Телевізійний репортер” відвела інтерв’ю окремий розділ. Вона описує документальний вид жанру, розглядає відкриті та закриті запитання, аналізує роботу журналіста від задуму до відтворення матеріалу [5].

Дослідниця зазначає, що незважаючи на засоби відтворення жанру, є спільна риса для будь-якого інтерв’ю – журналіст обов’язково повинен слухати і вслуховуватись в те, що говорить респондент, і якщо він почує щось цікаве та захоплююче, повинен швидко змінити тактику та напрям розмови [5].

Також у посібнику наведено поради відомих австралійських радіо та телеведучих. Наприклад, Еріх Махер – керівник провідної сіднейської радіостанції, говорить, що журналістові не треба думати “тупе те чи інше питання, чи ні”. Адже те, що вам може здаватися банальним і зрозумілим, для глядача стане певним відкриттям. Журналіст завжди, обдумуючи матеріал, мусить ставити себе на місце аудиторії [5, с.75].

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтерв’ю – це один з найцікавіших та водночас найскладніших жанрів журналістики. Це діалог між інтерв’юером та героєм, в якому розкривається певна суспільно важлива тема або особистість героя як така.

Головним і єдиним об’єктом інтерв’ю є інтерв’юований. Саме на нього спрямовується вся увага, розкривається його постать (якщо говорити про портретне інтерв’ю). Але головним в цьому жанрі завжди повинен бути журналіст. Від нього залежить, яку інформацію врешті-решт отримає аудиторія: чи дізнається щось нове, чи захопиться цим інтерв’ю і захоче дочитати/дослухати/додивитися до кінця, чи знайде в цьому діалозі тему для власних роздумів.

Окрім того, що журналіст повинен задовольнити потреби своєї аудиторії, він мусить показати свою майстерність та освіченість співбесіднику. Герой повинен розуміти, що інтерв’юерові цікава його думка, його особистість, що журналіст готувався до цієї розмови. А для того, щоб це трапилось й інтерв’юований хотів, по-перше, щось розповідати, бути відвертим, а по-друге, не роздумуючи погоджуватися на наступні інтерв’ю, журналіст мусить завжди бути підготованим до будь-якої розмови із будь-ким.

Адже робота над телевізійним інтерв'ю не починається, коли вмикається камера, і не закінчується словами: “Дякую за розмову. До побачення!”. Справжня робота над інтерв'ю розпочинається від того моменту, як журналіст дізнається, з ким розмовлятиме. Тоді він починає вивчати особистість героя. Перечитувати, переглядати всі його інтерв'ю, виявляти теми, на які герой спілкується охоче, а на які не дуже, які запитання його відверто дратують, а які, можливо, ще донині ніхто не ставив. Також важливо запам'ятовувати якісь цікаві деталі, аби перепитати про них у героя під час розмови, і, тим самим підкреслити свою небайдужість, і підготованість саме до цього діалогу.

Інтерв'ю – це жанр, який може подарувати журналістові неабияку популярність, якщо він майстерно володіє словом і вправно розставляє акценти під час діалогу з особистістю. Але, як правило, молоді журналісти вважають, що вести інтерв'ю дуже легко, для цього не потрібні якісь геніальні здібності, й навіть думають, що підготовкою можна хоча б іноді нехтувати, відтак допускають величезну помилку.

По-перше, не знаючи, що за людина стоїть перед ними, знаючи тільки рід занять героя, недосвідчені журналісти – інтерв'юери, як правило, ставлять улюблене банальне запитання “Чому ви вирішили стати ...”. Добре, якщо інтерв'ю зі співаком-початківцем, архітектором – людиною, яка тільки-но увійшла в професію і ще не дала багато інтерв'ю. Але якщо таке питання чують майстри своєї справи, які вже роками займаються тим чи іншим ремеслом і багато разів давали інтерв'ю – для них питання: “Чому ви вирішили стати...” – це хрест на журналістові й, можливо, навіть на медіа, яке він представляє.

Ніколи не можна нехтувати підготовкою. Журналіст – режисер, керівник інтерв'ю, він повинен бути майстерним і вміти розставляти акценти між цікавими пунктами, які розкриватимуть особистість героя і слугуватимуть знаками довіри.

В Україні існує така проблема в журналістиці – інтерв'юери переважно намагаються уникати незручних питань, або (якщо це продиктовано керівництвом ЗМІ), навпаки, доволі жорстко “насідають” на героя із некоректними, але, на їхній погляд, “викривально-сенсаційними” питаннями. Тобто українські засоби масової інформації прямо узалежені від своїх власників, від їхніх політичних поглядів та ставлення до опонентів. Дуже часто інтерв'ю на певному каналі з недругом власника цього ЗМІ не можна сприймати як чесне і неупереджене з боку журналіста. Адже інтерв'юери навіть мімікою, обличчям можуть видавати свій задум “завалити” героя, загнати його в глухий кут і довести до розгубленого стану.

Але журналіст повинен пам'ятати, що головним отримувачем інформації є не замовник, не керівництво, а аудиторія. Вона повинна одержати цікаве, якісне та змістовне інтерв'ю, яке хочеться переглядати і переповідати знайомим.

Аналізовані в роботі програми “Рандеву” з Яніною Соколовою та “Larry King Now” є одними з найвідоміших шоу в українському та американському телепросторах.

Для будь-якого журналіста, інтерв'юера дуже важливий передусім його імідж, вміння вирізнятися на фоні інших. Адже сьогодні жанр інтерв'ю набув неабиякої популярності, тому журналісти один перед одним намагаються робити кращі, якісніші, цікавіші інтерв'ю з особистостями. І тому, окрім їх підходу до розмови, неабияку роль відіграє те, як вони виглядають, жестикулюють, як поводяться у кадрі.

“Чоловік у підтяжках” – тільки почувши цю фразу, кожен телевізійник та прихильник шоу, беззаперечно, зрозуміє, про кого йдеться. Ларрі Кінг за тривалу кар'єру, понад 35 років у телевізійному просторі, ідеально сформував свій образ. Кожен знає, що це невисокий чоловік в окулярах та підтяжках, а останніми роками, зважаючи на модні тренди, ще й в кольорових шкарпетках, які гармоніюють з його образом. Але, окрім зовнішності, Ларрі має свою чітку манеру введення інтерв'ю. Він завжди ввічливо, щедро наповнюючи розмову компліментами, розпочинає і завершує діалог. Легко підлаштовується під темп, манеру співбесідника. Завжди знає, що відповісти на ту чи іншу репліку респондента, в яку сторону повернути вектор бесіди.

Неодноразово відомі люди зізнавались у ефірі, що погодились на це інтерв'ю через ім'я, талант та майстерність ведучого. Неабияку роботу довелося виконати, аби ім'я Ларрі Кінга йшло попереду, було його візитівкою та спонукало на інтерв'ю респондентів.

Українська ведуча Яніна Соколова, звісно, не володіє таким досвідом роботи на телебаченні. Її досвід роботи у медійному просторі не перевищує 20 років. Як інтерв'юер портретного інтерв'ю розпочала діяльність з 2015 р., від заснування програми “Рандеву” [6].

Яніна вміє ставити незручні питання, домінувати над співбесідником, здебільшого може підхоплювати настрої героя. Але дуже часто, що дивно для актриси за освітою, невербальні ознаки видають її прихильність або презирство до героя. Вона може не говорити про це, вести себе більш-менш об'єктивно, але неприязнь до героя в очах, на обличчі доволі часто можна простежити.

Якщо говорити про зовнішність як складову іміджу, то тут нічого особливого. Симпатична, завжди гарно одягнена жінка, як правило, у ділових костюмах або сукнях – так можна сказати про більшість ведучих. Даючи таке визначення, не отримаємо того самого ефекту, що з Ларрі Кінгом, бо немає у Яніни Соколової конкретної яскраво вираженої риси. Лише можна сказати: “Жінка, яка весь час демонструє своїм гостям щось із Інтернету”. Проте це також не надто вичерпне визначення.

Якщо ж говорити про роботу як інтерв'юерів, то і Ларрі Кінг, і Яніна Соколова, завжди добре підготовані до розмов з гостем. Вони мають невеличкі нотатки, які у разі чого допомагають їм озвучити факт без якихось спотворень. Правда, і тут невеличка перевага є у Ларрі Кінга – всі його замітки завжди написані/надруковані на блакитних аркушах, що є додатковою відмінною рисою інтерв'юера.

Далі варто проаналізувати психологічний аспект. Як стверджують дослідники, розмова між інтерв'юером та респондентом видається вдалішою та відвертішою, якщо між ними немає ніякого матеріального бар'єра [7]. І, швидше за все, Яніні добре відомий цей факт, адже більшість діалогів вона проводить у ресторанному закладі, де сидить з гостем не за столом, а за барною стійкою, обличчям до обличчя, і між ними немає нічого.

Ларрі Кінг, своєю чергою, завжди сидить за столом. Його герой розташовується прямо навпроти нього, тобто очі в очі. І, на наш погляд, розмови з Я. Соколовою не назвеш відвертішими, ніж у Ларрі Кінга. Як американські, так і українські респонденти, як правило, налаштовані на бесіду зі своїм інтерв'юером. Тому не відіграє великої ролі розташування співбесідників у інтерв'ю, якщо інтерв'юер вправно володіє словом.

У принципі порівнювати програми “Рандеву” та “Larry King Now”, можливо, не дуже доречно. Адже першу записують, монтують, а потім вона виходить в ефір, друга – йде у прямому ефірі. Відповідальності та професійності шоу “Larry King Now” потребує більше, ніж “Рандеву”. Але такий аналіз досить доречний для розуміння, чого саме не вистачає українським інтерв'ю-програмам, аби мати такі рейтинги, як у світових шоу.

Цікавим моментом ще є демократичність, а точніше, свобода слова у американських та вітчизняних ЗМІ. І в цих двох програмах її легко простежити.

Американські телеканали переважно є незалежними, а їхні власники не є ключовими особами політичного життя країни, чого не скажеш про українські.

Ларрі Кінг ніколи у своїй програмі не розповідав про демократичність телеканалу, на якому працює, та незалежність журналістів від керівництва. Натомість Яніна Соколова, особливо під час розмов з політиками, неодноразово наголошувала на демократичності “5 каналу” та самостійності журналістів, які на ньому працюють.

В Америці, як і в Україні, нині доволі спірним є питання ефективності правління президента, тому і в програмі “Larry King Now”, і в “Рандеву” інтерв'юери неодноразово ставили запитання своїм героям про їх особисте ставлення до президента Дональда Трампа і колишнього глави нашої держави П. Порошенка.

І якщо герої Ларрі Кінга можуть сказати щось негативне, або нейтральне, або, навпаки, хороше, то Яніна Соколова разом з редакторами програми або підбирають таких героїв, які говорять щось нейтральне чи добре про президента, або перед початком програми наголошують, як саме треба

відповісти на це питання. І в цьому вбачається головна проблема українського телебачення – навчання аудиторії тієї політики, яка є прийнятною для власника того чи іншого каналу.

Яніні Соколовій, можливо, не вистачає ще досвіду та недостатньо інструментарію ведення інтерв'ю, адже у деяких діалогах вона відверто втрачає роль керівника бесіди. Це, наприклад, розмови з Іриною Фаріон, Олексієм Горбуновим.

Ларрі Кінг у цьому плані майстерніший. Кожен діалог, чи то з балакучою людиною, чи то з мовчазною, він тримає під контролем, є режисером і головною особою діалогу, легко змінює напрям розмови, якщо це робить його співбесідник, але ніколи не втрачає керівних позицій.

У Я. Соколової є й інша проблема – розмовляючи з близькими по життю людьми, вона наче забуває, що це не товариські посиденьки, а інтерв'ю на камеру, і головним споживачем інформації є аудиторія, яка повинна отримати якомога змістовнішу та цікавішу інформацію. Але, як бачимо на прикладі розмови з Dzidzio, Валерієм Харчишиним, поки що їй не вдається залишити дружбу за кадром.

У програмах Ларрі Кінга не спостерігалось якихось яскраво виражених моментів, коли глядач би точно зрозумів, що гість – дуже близька та добре відома інтерв'юеру людина.

Вмінням почати і вдало завершити інтерв'ю можуть похизуватися обидва інтерв'юери. Яніна на початку завжди представляє свого гостя, називає його посаду або діяльність, Ларрі – перелічує більшість здобутків та нагород свого респондента. Також вони ввічливо прощаються та дякують за розмову своїм гостям.

Порівнювати цих двох інтерв'юерів важко через різні рівні досвіду та розвитку себе як інтерв'юерів. Ларрі Кінг – людина з величезним досвідом, Яніна Соколова – порівняно нова постать в інтерв'ю-площині.

Але доволі доречно проаналізувати цих інтерв'юерів з погляду демократичності та свободи слова в українських та американських засобах масової інформації. Адже обидва інтерв'юери неодноразово спілкувалися зі своїми героями на тему політики та ставлення до голови держави. І якщо в американському форматі актори, письменники, політики говорили те, що думають насправді, висловлювали своє ставлення до тієї чи іншої проблеми, то в українському варіанті герої нерідко відповідали завуальовано або уникали відповіді, розуміючи, на якому вони каналі та яку політику пропагує саме цей засіб масової інформації.

Також вражає вміння Ларрі Кінга підхоплювати напрям розмови, який вибирає герой, і швидко генерувати доречні та влучні запитання. Такої навички часто не вистачає українським інтерв'юерам, які навіть побоюються відходити від власного сценарію. І часто замість того, щоб зачепитися за певні факти, які сам герой наводить, вони просто дякують за відповідь і переходять до іншого, давно запланованого питання.

Висновки. Жанр інтерв'ю є доволі давнім у журналістській площині. Він зародився ще в XIX ст. і з роками набував все нових форм.

Всі види засобів масової інформації послуговуються цим жанром. Кожен мас-медіа надає перевагу тим чи іншим формам подання, які допоможуть зробити інтерв'ю неповторним та наповненим. На нашу думку, найбільш насиченим та складним є телевізійне інтерв'ю. Окрім того, що аудиторія може бачити і чути діалог, вона сприймає і невербальні знаки учасників бесіди. Тому журналістові потрібна майстерність, щоб глядач не помітив його хвилювання, його розгубленості або навіть неприязного ставлення до героя інтерв'ю. Камера підхоплює кожен рух, жест, міміку та емоцію. Тому інтерв'юер повинен майстерно володіти не лише словом, але й своїми тілом, с емоціями та жестами.

Окрім того, що журналіст повинен задовольнити потреби своєї аудиторії, він мусить показати свою майстерність та освіченість співбесіднику. Герой повинен розуміти, що інтерв'юерові цікава його думка, його особистість, що журналіст готувався до цієї розмови. А щоб добитись цього й

щоб інтерв'юваний хотів, по-перше, щось розповісти, бути відвертим, а по-друге, не роздумуючи погоджувався на наступні інтерв'ю, журналіст мусить завжди бути підготованим до будь-якої розмови і з будь-ким.

1. *Інтерв'ю [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. Електронні дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B2%27%D1%8E>. – Назва з екрану. Дата останньої правки: 20.11.2019. Дата перегляду: 18.12.2019.*
2. *Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник // Міністерство освіти і науки України, Львівський національний університет ім. І. Франка / В. Й. Здоровега. 2-ге вид., переробл. і допов. Л.: ПАІС, 2004. 268 с.*
3. *Муратов С. А. Телевізійне спілкування в кадрі і за кадром / С. А. Муратов. М.: Аспект Пресс, 2003.*
4. *Лукіна М. М. Технологія інтерв'ю / М. М. Лукіна. М.: Аспект Пресс, 2003. 192 с.*
5. *Alysen B. The Electronic Reporter: broadcast journalism in Australia / B. Alysen. Sydney: UNSW Press, 2012. 305 p.*
6. *“Рандеву з Яніною Соколовою” на 5 каналі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.5.ua/programy/randevu-45.html>.*
7. *Каппон Рене Дж. Настанови журналістам Ассошіейтед Пресс: професійний poradnik // переклад з англ. Андрія Іщенко / Рене Дж. Каппон. К.: Вид. дім “Кієво-Могилянська академія”, 2005. 158 с.*

References

1. *Interv'iu [Elektronnyj resurs] // Vikipediia: vil'na entsyklopediia. Elektronni dani. – Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B2%27%D1%8E>. Nazva z ekranu. Data ostann'oi pravky: 20.11.2019. Data perehliadu: 18.12.2019.*
2. *Zdoroveha V. J. Teoriia i metodyka zhurnalists'koi tvorchosti: pidruchnyk // Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, L'vivs'kyj natsional'nyj universytet im. I. Franka / V. J. Zdoroveha. 2-e vyd., pererob. i dop. L.: PAIS, 2004. 268 s.*
3. *Muratov S. A. Televizijne spilkuvannia v kadri i za kadrom / S. A. Muratov. M.: Aspekt Press, 2003.*
4. *Lukina M. M. Tekhnolohiia interv'iu / M. M. Lukina. M.: Aspekt Press, 2003. 192 s.*
5. *Alysen B. The Electronic Reporter: broadcast journalism in Australia / B. Alysen. Sydney: UNSW Press, 2012. 305 r.*
6. *“Randevu z Yaninoiu Sokolovoiu” na 5 kanali [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu do resursu: <https://www.5.ua/programy/randevu-45.html>.*
7. *Kappon Rene Dzh. Nastanovy zhurnalistam Assoshiejted Press: profesijnyj poradnyk // pereklad z anhl. Andriia Ischenka / Rene Dzh. Kappon. K.: vyd. dim “Kyievo-Mohylians'ka akademiia”, 2005. 158 s.*